

МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ

У статті визначено роль держави у регулюванні зайнятості населення в умовах реформування економічних відносин та намічено пріоритетні напрями регулювання ринку праці та зайнятості.

Ключові слова: державне регулювання зайнятості, зайнятість населення, політика зайнятості, ринок праці.

В статье определена роль государства в регулировании занятости населения в условия реформирования экономических отношений и намечены приоритетные направления регулирования рынка труда и занятости.

Ключевые слова: государственное регулирование занятости, занятость населения, политика занятости, рынок труда.

The article outlines the role of the state in regulating employment with the reformation of economic relations and planned priority areas of labor market regulation and employment.

Key words: government control of employment, employment of population, politician of employment, labour-market.

Постановка проблеми. Ринок праці і зайнятість населення займають особливе місце в системі ринкових відносин. Більшість економічних, соціальних, демографічних явищ, що протікають у ринковій економіці, прямо або побічно, повністю або частково відображають процеси, що відбуваються на ринку праці. Будучи невід'ємною ланкою сучасної економіки, ринок праці виконує важливу роль у системі відтворення. Саме на ринку праці відбувається купівля-продаж робочої сили, оцінюється її корисність і суспільна значущість. У зв'язку з цим, науковий пошук шляхів розв'язання проблем, пов'язаних із побудовою сприятливих умов для підвищення людського потенціалу України є актуальним і має велике теоретичне значення. Особливу увагу необхідно приділити, насамперед, регулюванню зайнятості та ринку праці загалом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми зайнятості населення, її регулювання знайшли своє відображення в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, зокрема: С. Бандура, Д. Богині, Б. Брєєва, С. Вовканича, М. Долішнього, Б. Заблоцького, С. Злупка, А. Котляра, О. Кузьміна, В. Куценко, В. Мікловди, А. Нікіфорової, В. Онищенко, В. Онікієнка, М. Пітюлича, А. Рофе, Г. Слезінгера, М. Шаленко, Л. Шевчук та інших. Проте питання державного регулювання ринку праці та її наслідків залишаються недостатньо розробленими.

Метою дослідження є визначення основних напрямів формування механізмів державного регулювання зайнятості населення в Україні та розробка пропозицій щодо їхнього вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання зайнятості забезпечує зміни її рівнів та

структури, створює умови для послідовних переміщень трудових ресурсів з урахуванням диспропорції в їх розподілі, ставлячи в основу цих переміщень критерій економічної доцільності та ефективності господарювання.

Такий підхід зумовлює принципи розроблення конкретних механізмів і важелів державної системи регулювання зайнятості, а їх ефективність визначається сприяттям формуванню умов для досягнення повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості. Зазначимо, що соціальне спрямування макроекономічної політики є головним принципом, що зумовлює потребу активної участі держави в регулюванні зайнятості населення і ринку праці, визначення основ політики зайнятості населення.

Державне регулювання зайнятості є частиною активної соціально-економічної політики держави. Втручання держави в регулювання купівлі-продажу робочої сили та її раціонального використання зумовлено неспроможністю ринкової економічної системи забезпечити виробництво робочою силою необхідної якості, з відповідними загальноосвітніми та кваліфікаційними характеристиками, зменшити зростання безробіття, а також забезпечити значну частину безробітних засобами для існування.

Регулювання процесів зайнятості населення проходить на трьох основних рівнях: макроекономічному, регіональному і на рівні підприємства. Для того, щоб політика регулювання процесів зайнятості була ефективною, слід добитися максимальної узгодженості дій на усіх рівнях, що призведе до покращення положення зайнятих громадян і тих, хто шукає роботу (рис. 1).

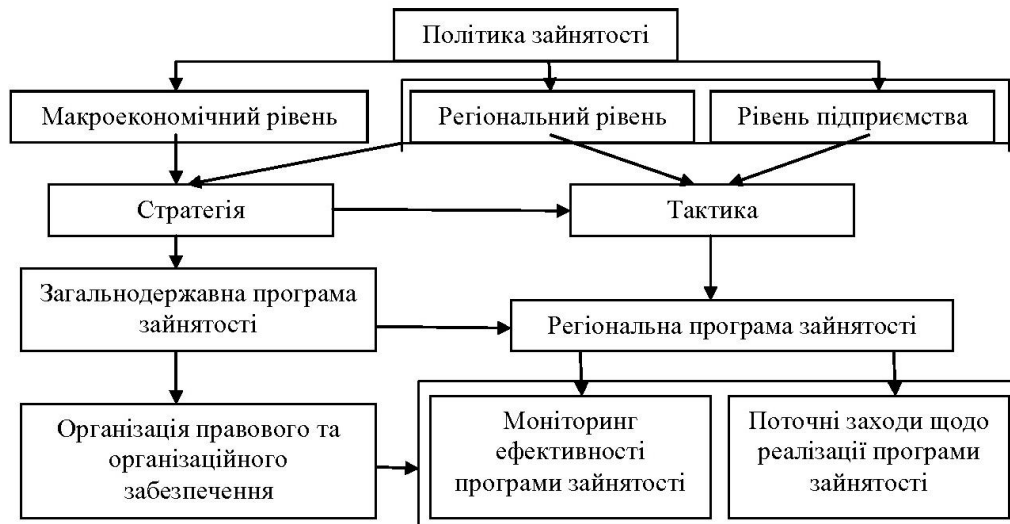

Рис. 1. Структура регулювання зайнятості населення [1]

Н. І. Ссінова вважає, що механізмами регулювання ринку робочої сили є сукупність заходів і спеціальних інститутів, за допомогою яких держава здійснює свій вплив» та пропонує таку їх класифікацію [2, с. 112].

1. За масштабами впливу: загальні, які охоплюють усе працездатне населення; селективні, які поширюються на окремі групи працездатних осіб.

2. За способом впливу: прямі (регуляційні), які безпосередньо спрямовані на створення додаткових робочих місць, установлення мінімальної заробітної плати, регламентацію робочого часу; непрямі, які впливають на ринок робочої сили за допомогою зміни умов господарювання через здійснення державою відповідної податкової, грошово-кредитної, інвестиційної та бюджетної політики.

3. За типом впливу: активні, які спрямовані на підвищення професійної та регіональної мобільності працездатних, збереження й підвищення рівня

зайнятості на підприємствах; пасивні, до яких належать різноманітні виплати допомог з безробіття.

4. За змістом: економічні, які включають надання кредитів, субсидій, пільг і дотацій підприємцям, регулювання рівня податку та відсотка; адміністративні, до яких належать законодавчі акти, що регламентують робочий час, пенсійний вік, обмеження імміграції.

5. За об'єктом впливу: спрямовані на кількісні параметри (динаміка співвідношення попиту та пропозиції робочої сили); спрямовані на якісні характеристики (рівень освіти і професійної підготовки, територіально-галузевої структури); які враховують організаційний аспект ринку праці.

Якщо дати загальну оцінку вищезазначеній систематизації заходів та важелів державного регулювання зайнятості населення, то стає очевидним, що слід використовувати їх у комплексному поєднанні (рис. 2) [3].

Рис. 2. Формування механізму регулювання ринку праці

Державні механізми регулювання ринку праці – це спосіб розв’язання суперечностей у сфері ринку праці, які базуються на основоположних принципах цільової орієнтації сукупності елементів ринку праці, відповідних механізмах державного втручання в економічні та соціальні процеси, в тому числі на ринку праці за допомогою необхідних регулюючих дій влади, форми і методів регулювання, які направлені на вирішення проблем у сфері ринку праці, зайнятості населення [4].

Принципи державного регулювання зайнятості населення викладено у Законі України «Про зайнятість населення». По-перше, це принцип забезпечення рівних можливостей усім у реалізації права на вільний вибір виду діяльності відповідно до здібностей і професійної підготовки з урахуванням особистих інтересів і суспільних потреб. У сфері трудових відносин держава зобов’язана забезпечити надійний захист прав кожної людини на самовизначення й самоствердження з питань праці [5].

Державній службі зайнятості відводиться першорядна роль у вирішенні проблем безробіття, працевлаштування і зайнятості населення. За роки роботи було вироблено такі шляхи рішення проблем, що виникають на ринку праці: професійне навчання;

працевлаштування. Разом із цими, що стали вже на сьогодні традиційними шляхами, існує абсолютно новий – інформаційна підтримка безробітних.

З даних таблиці 1 ми бачимо, що в січні 2012 р. рівень безробіття зріс до 1,9 % порівняно з 2011 р. Станом на 1 лютого 2012 р. в Державній службі зайнятості було зареєстровано 520,9 тис. безробітних, тоді як у січні 2011 р. 482,8 тис., з них кількість чоловік, що отримують допомогу з безробіття, зросла на 33,1 тис. Середній розмір допомоги на одного безробітного збільшився на 72 грн, порівняно з 2011 р. [6].

Відзначимо, що фонд загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття встановив на 2012 р. мінімальний розмір виплат з безробіття в розмірі 544 грн. Рівень безробіття є досить диференційованим по окремих регіонах України. Нині найвищий рівень зареєстрованого безробіття характерний для західних областей республіки (Волинської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської). Найнижчі показники рівня безробіття склалися в Одеській області, м. Київ та Севастополь.

Розглянемо більш детально рівень економічної активності населення на сучасному етапі (табл. 2)

Таблиця 2

Економічна активність населення [6]

Січень – березень	2012 р.
Економічно активне населення, тис. осіб	
у віці 15-70 років	21885,3
працездатного віку	20340,7
Рівень економічної активності населення, %	
у віці 15-70 років	64,2
працездатного віку	72,8
Зайняте населення, тис. осіб	
у віці 15-70 років	20040,3
працездатного віку	18498,2
Рівень зайнятості населення, %	
у віці 15-70 років	58,8
працездатного віку	66,2
Безробітне населення, тис. осіб (за методологією МОП)	
у віці 15-70 років	1845,0
працездатного віку	1842,5
з нього:	
зареєстровано в державній службі зайнятості	524,8
Рівень безробіття населення, % (за методологією МОП)	
у віці 15-70 років	8,4
працездатного віку	9,1
Кількість незайнятих громадян, які скористалися послугами державної служби зайнятості, тис. осіб	818,0
з них:	
працевлаштовано, тис. осіб	154,1
рівень працевлаштування, %	18,8
перебували на обліку на кінець звітного періоду, тис. осіб	547,7
Потреба в робочій силі на кінець звітного періоду, тис. осіб	78,1
Навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце, вакантну посаду, осіб	7
Середньооблікова кількість штатних працівників, тис. осіб	10630,9

Кількість економічно активного населення України у віці 15-70 років за 9 місяців 2012 р. склала 22 млн 109,1 тис. осіб. Стосовно аналогічного періоду 2011 р., ця кількість зменшилася на 0,15 % (у січні-вересні чисельність економічно активного населення України становила 22 млн 143,4 тис. осіб). У тому числі, населення працездатного віку за 9 міс. 2012 р.

склало 20 млн 340,7 тис. осіб (збільшилося на 158,3 тис. осіб), старше працездатного віку – 1 млн 644,5 тис. осіб (зменшилося на 192,6 тис. осіб).

Рівень економічної активності, у відсотках до населення відповідної вікової групи, склав [6]:

– у віці 15-70 років – 64,9 % (збільшився на 0,4 в. п.);

- працездатного віку – 73,3 % (збільшився на 0,4 в. п.);
- старше працездатного віку – 26,8 % (зменшився на 1,6 в. п.).

Відзначимо, що кількість економічно активного населення України у віці 15-70 років у 2011 р. становила 22 млн, 56,9 тис. осіб, стосовно до 2010 р. вона збільшилася на 0,024 %.

До основних проблем державного регулювання зайнятості населення можна зарахувати:

1. Низькі стандарти праці знижують економічну активність населення і на зміну циклічному безробіттю приходять безробіття інституціональне.
2. З переходом до ринкової економіки помилково були зруйновані основи національної системи аналізу, оцінювання та прогнозування ринку праці.
3. Відмова від інструменту державного замовлення й розподілу спеціалістів на користь

ринкових регуляторів попиту, пропозиції призвели до дисбалансу ринку праці, відірваності системи освіти від реальних потреб національної економіки.

4. Відмова від єдиної тарифної сітки, системи нормування праці призвела до втрати зв'язку заробітної плати з кінцевими результатами праці.

5. Організаційна структура управління ринком праці розрахована на поточне регулювання ситуацій і не передбачає прогнозування стану ринку праці, розробку стратегічних планів, аналіз та контроль їх виконання, поточне коректування, вивчення регіональних диспропорцій на ринку праці та формування політики трудової міжрегіональної міграції.

Для подолання цих проблем необхідно здійснити оптимізацію структури зайнятості й формування професійних навичок (рис. 3) [1].

Рис. 3. Цілі та заходи реалізації державної політики щодо оптимізації зайнятості

Висновки. Отже, в системі програмних завдань досягнення ефективної зайнятості чільне місце повинна знайти реалізація державної стратегії і політики зайнятості щодо стабілізації попиту на працю. З цією метою в практичній діяльності державних органів необхідно радикально змінити місце проблеми структури зайнятості в системі

пріоритетів економічної політики та її регулювання на макрорівні. Вона може бути ефективною лише за умови впровадження відповідних регіональних механізмів регулювання структури зайнятості, які враховували б демографічні, економічні, соціально-психологічні, господарсько-історичні й культурні традиції кожної територіальної одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бражко О. В. Державне регулювання зайнятості населення на макрорівні та на рівні регіону. – [Електронний ресурс] / О. В. Бражко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/EkBud/2009_4/06.pdf.
2. Іванченко А. Основні складові механізмів державного регулювання зайнятості населення в Україні / А. Іванченко // Держава і ринок. – 2012. – № 8. – С. 111–117.
3. Дружиніна В. В. Механізм державного регулювання ринку праці: теоретичний аспект. – [Електронний ресурс] / В. В. Дружиніна – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_4_4/067-071.pdf.
4. Міненко В. Л. Державне регулювання ринку праці та зайнятості населення: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / В. Л. Міненко – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ardu/2009_2/doc/1/03.pdf.
5. Транченко Л. В. Програма зайнятості населення як один із механізмів державного регулювання ринку праці. – [Електронний ресурс] / Л. В. Транченко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2012_1/38.pdf.
6. Офіційний сайт управління статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.